

3° *Utrumque simul* intuitu matrimonii, sed sine conspiratione et matrimonii promissione (57).

PUNCTUM VII. — *De impedimento disparitatis cultus.*

Disparitas cultus intelligitur *in genere* diversitas religionis inter contrahentes. Sed hic intelligitur proprie disparitas, quae inter baptizatum et non baptizatum intercedit. Attamen etiam de disparitate cultus inter baptizatos matrimonium contrahentes, seu *de matrimoniis mixtis* hic dicemus.

636. **Principia.** — I. *Cultus disparitas*, quae est inter baptizatum et infidelem, seu non baptizatum, matrimonium efficit invalidum. Ita ex iure non scripto, idest consuetudine vim legis habente (58). — Vid.

(57) Cum hoc criminis impedimentum sit iuris ecclesiastici, locum non habet inter infideles, uti ex communi doctrina tangit et S. Alphonsus (lib. 6. n. 1037.), etiamsi dein ad fidem veniant. Quod idem dicendum, si quoad primam e receptis huius impedimenti causis, alterutrum, aut adulterium scilicet, aut promissio tantum facta sit post baptismum (Vid. Schmalz. (lib. 4. tit. 7. n. 3.), itemque, si quoad tertiam causam fidelis non fuit particeps caedis, quam infidelis patravit (Schmalzgr. ibid. n. 46.). Contra vero si fidelis, promisso matrimonio, adulterat cum infideli, itemque si fidelis (quoad tertiam causam) caedem patravit, vel (quoad causam secundam) particeps machinationis seu caedis fuit, impedimentum incurrit, quo consequenter, licet indirecte, ligatur et infidelis, non secus ac in impedimento disparitatis cultus contingit. Immo id locum habet, etiamsi uxor fidelis hoc ideo fecerit, ut vir infidelis, inito postea cum ipsa matrimonio, ad fidem convertatur, prouti disertè habetur in *C. Laudabilem* 1. *De Convers. infid.*, ubi Pontifex hanc reddit rationem, quod *tale damnum tali lucro Ecclesia compensare non velit* (Vid. Schmalzgr. l. c. n. 46.-48.).

(58) Cum consuetudine niti hoc impedimentum videretur, consuetudo autem vim non habeat in locis, in quibus, nedum

invaluerit, ne inchoata quidem fuerit, hinc actum id est, quod et Diana (tom. 6. Tr. 1. res. 13. n. 2.), et Verricelli (*De Matr.* q. 175. n. 6.), et Clericati (*De Matr.* dec. 26. n. 23.), et post eos Benedictus XIV. (*Const. Singularem Nobis*, 9. Febr. 1749. §. 19.) narrant, graves aliquot Theologos, e quorum numero fuit Lessius, in Consultatione Romae habita, censuisse, disparitatem cultus apud Sinenses et Iaponios iis initiis conversionis non esse impedimentum dirimens, et in his circumstantiis posse Episcopos ibi suspendere legis promulgationem. Finis autem quaestioni, ut subiicit (ibid.) Benedictus XIV., impositus fuit *decernendo, consuetudinem non receptam posse id efficere, ut S. Sedes, cum coeperant Sinenses, Iaponensesque catholicam fidem amplecti, Vicariis apostolicis facultatem daret, qua super impedimento disparitatis cultus cum iis dispensarent.* Hanc porro facultatem concessam fuisse narrat Benedictus XIV. ex documentis impressis Parisiis an. 1627. et 1676.; pluresque eiusmodi concessionem videre est apud P. Perrone (*De Matrim.* lib. 2. sect. 1. cap. 7. art. 2.).

Caeterum cum S. Sedes sub Clemente XIII. per instructionem ad missionarios missam e Congreg. S. Officii praeceperit, ut si matrimonia inter catholicos

S. Lig. n. 1044. — Hoc evincitur ex doctrina communi SS. Patrum et Theologorum (59), idque compertum esse asserit Benedictus XIV. in *Epistola ad Cardinalem Eboracensem* §. 10.

II. Diversitas autem religionis inter baptizatos non constituit impedimentum dirimens. Probatur ex eo, quod nulla lege aut consuetudine irrita declarentur matrimonia inter catholicos et haereticos. — *Ita unanimis consensus Theologorum.*

III. Diversitas religionis inter catholicos et haereticos seu apostatas constituit impedimentum impediens. Eruitur tum ex praxi Ecclesiae, quae fideles ab istis matrimoniis semper maxima sollicitudine avertit, tum ex Declaratione expressa Benedicti XIV., qui haec connubia vocat *destabilis, quae sancta Mater Ecclesia perpetuo damnavit atque interdixit*, (Bulla *Matrimonia*, circa matrimonia Hollandiae 4. Novembr. 1741.).

637. **Quaesita.** — **QUAER.** 1° *Quonam iure dirimatur matrimonium inter baptizatos et non baptizatos?*

Resp. Certum est, dirimi solo Iure ecclesiastico (60). Etenim prioribus Ecclesiae saeculis hoc impedimentum non existebat, et plura matrimonia huiusmodi approbata leguntur in Historia Ecclesiastica, uti matrimonium *S. Monicae cum Patricio* (61). — Confirmatur etiam ex Declaratione Pii VI. in *Epist. ad Card. de Frankenberg, Exequendo*, 23. Iulii 1782. (62).

638. — **QUAER.** 2° *Quibusdam competit facultas a tali impedimento dispensandi?*

Resp. Soli Romano Pontifici, exclusis omnino Episcopis, nisi hanc a Summo Pontifice facultatem obtinuerint, quae tamen iisdem, licet instantissime postulantiibus, a S. Sede nunquam fuit concessa, prout te-

et infideles absque dispensatione forte contracta fuissent, *consensus deinde foret renovandus*; inde elucet, ibi quoque deinceps hoc impedimentum ceu dirimens habitum fuisse.

(59) Nimirum Theologi non solum ex doctrina Patrum, sed etiam ex S. Scripturis evincunt, eiusmodi matrimonia iure tum naturali, tum divino positivo, tum etiam Ecclesiae Canonibus prohiberi, atque adeo esse illicita; qua de re vid. Sanchez (lib. 7. disp. 71.) et Schmalzgr. (lib. 4. tit. 6. n. 121.-124.); sed simul fatentur, nullo ex his fontibus elici, illa esse etiam irrita; et, ut ait Benedictus XIV. (*Const. ab A. citata*) *cum impedimentum illud iure canonico statutum non fuerit,*

superest, ut *communi Ecclesiae Catholicae consuetudine susceptum atque firmatum inveniat.*

(60) Catharinus cum paucis aliis apud Sanchez (lib. 7. disp. 71. n. 6.) maluerunt, haec coniugia esse irrita iure divino; quorum rationes refert, diluitque Schmalzgrueber (lib. 4. tit. 6. n. 126. et seq.) DD. autem pro communi et vera sententia opposita vid. apud Sanchez (l. c. n. 7.).

(61) Plura eiusmodi exempla, ac SS. Patrum in eandem rem testimonia vid. apud Schmalzgrueber (lib. 4. tit. 6. n. 120.-123.).

(62) Declaratio Pii VI. non spectat ad impedimentum *dirimens* matrimonia inter fideles et infideles, sed ad *impediens* inter catholicos et acatholicos.

statur Pius VII. in litteris *Vix nova*, die 17. Februarii 1809. ad Episcopos Galliae (63).

639. — QUAER. 3° *Quibusnam conditionibus dispensatio praefata concedatur?*

Resp. Tria debent adesse: 1° ut absit pro parte catholica seductionis periculum; 2° ut infantes utriusque sexus ex matrimonio nascituri, in Religione catholica educandi sint; 3° ut sit ratio gravis. De his constat ex praxi Ecclesiae. Vide *Epist. Gregorii XVI. ad Archiep. Friburgensem* die 23. Maii 1846. Unde patet error eorum, qui credunt se Deo et Ecclesiae satisfacere, si filios in patris et filias in religione matris instituant (64) (*).

640. — QUAER. 4° *An valeat matrimonium inter catholicos et haereticos initum, si obtenta dispensatione pars haeretica nolit acquiescere conditioni ab Ecclesia impositae, nempe ut filii utriusque sexus in Religione catholica educantur?*

Resp. Affirm. Agitur enim de impedimento mere impediendo, et consequenter haec conditio validitatem matrimonii non afficit.

QUAER. 5° *Utrum Parochus possit assistere matrimonio mixto, si intercesserit dispensatio?*

Resp. Affirm. Ita *resp. S. Congreg. Inquisit.* die 20. Decembris 1838.: *Si altera pars sit catholica, obtenta dispensatione ab impedimento mixtae religionis, et servatis solitis clausulis et conditionibus, licere.*

641. — QUAER. 6° *Quomodo his in adiunctis debeat sese gerere Parochus?*

Resp. Celebratio matrimonii fieri debet coram Parocho et duobus te-

(63) Responsio Auctoris, ut patet, spectat solum ad matrimonia catholicorum cum acatholicis; nam facultatem dispensandi in matrimoniis christianorum cum infidelibus penes nationes barbaras, constat, factam pluries fuisse Episcopis, Praefectis Missionum, ac Missionariis apud illas gentes. Vid. Perrone (*De Matrim.* lib. 2. sect. 1. cap. 7. art. 2.).

(64) Haec pariter spectant solum ad dispensationem pro matrimoniis inter catholicos et acatholicos. Conditiones autem servandae in dispensationibus quoad matrimonia inter christianos et infideles, ex pluribus Instructionibus, quas habes etiam apud P. Perrone (*De Matr.* lib. 2. sect. 1. c. 7. art. 2.) hae praescriptae reperiun-

tur: 1° Ut cohabitatio cum infideli non adduceret aut contumeliam Creatoris, aut periculum perversionis 2° ut proles institueretur in christiana religione; 3° ut dispensaretur solum in locis (intellige *Provinciam, Vicariatum*, etc. non vero pagum, in quo forte plures essent christiani), ubi plures essent infideles, quam christiani; 4° ut dispensatio gravibus tantum de causis concederetur, adeo ut potius dispensaretur in impedimentis consanguinitatis seu affinitatis, si hoc pacto vitarentur matrimonia cum infidelibus; 5° additur aliquando, ut adsit probabilis spes de conversione contrahentis infidelis. Cf. *Opus Th. Mor.* V. 6. n. 1077. seqq.

(*) Cf. *Op. Th. Mor.* V. 6. n. 1084. seqq.

stibus iuxta praescripta a S. Conc. Trid., extra tamen Ecclesiam, sub qua Sacristia comprehenditur, et sine Parochi benedictione. Haec sunt ipsa verba instrumenti dispensationis super impedimento religionis mixtae iuxta instructionem *S. Congr. Inquisit.* confecti. Evincitur etiam ex *Decis. S. Officii* die 25. Novemb. 1838. Unde patet, Sacerdotem non posse tunc deferre stolam et superpelliceum (65).

QUAER. 7° *Possuntne fieri bannorum proclamationes?*

Resp. Neg. Constat ex eodem instrumento, in quo legitur: *omissis proclamationibus.* Confirmatur etiam ex Epistola supra citata Pii VI. ad Card. de Frankenberg. (*).

642. — QUAER. 8° *Potestne matrimonio assistere Parochus, si uterque nolit consentire in catholicam educationem proles, sed pars haeretica prorsus exigat, ut proles sui sexus suam religionem sectetur?*

Resp. Neg.; sed debet abstinere a quocumque interventu. Sic *S. Cong. Inquisit.* die 17. Iunii 1829. (66).

(65) In Instructione tamen 15. Nov. 1858. inssu SS. D. N. Pii PP. IX. ad omnes Archiepiscopos, Episcopos, et locorum Ordinarios de mixtis matrimoniis data, haec de praesenti argumento habentur: *Quod si in aliquibus locis Sacrorum Antistites cognoverint, easdem conditiones impleri haud posse, quin graviora exinde oriantur damna, ac mala; in hoc casu tantum Sanctitas Sua ad huiusmodi maiora ac mala vitanda, prudenti eorumdem Sacrorum Antistitum arbitrio committit, ut ipsi, salvis firmisque semper ac per diligentem servatis cautionibus de perversionis periculo amovendo a Coniuge Catholico, de conversione Acatholici Coniugis ab ipso Coniuge Catholico pro viribus procuranda, deque universa utriusque sexus prole in Sanctitate Catholicae Religionis omnino educanda, iudicent, quando commemoratae conditiones de contrahendis mixtis hisce nuptiis extra Ecclesiam et absque Parochi benedictione impleri minime possint, et quando in promiscuis hisce coniugiis ineundis tolerari queat mos adhibendi ritum pro matrimoniis contrahendis in Dioe-*

cesano Rituali legitime praescriptum, exclusa tamen semper Missae celebratione.

(*) Iudicio tamen Ordinarii fieri possunt, si detegenda videantur impedimenta, omissa mentione religionis. S. C. P. F. 11. Maii 1871.

(66) Verum in instructione, quae addita est Litteris Gregorii XVI. ad Primate et Episcopos Hungariae datis 20. Aprilis 1841. haec habentur: *Tolerari posse (Sua Sanctitas) declaravit, ut, quoties ex temporum, locorum, ac personarum conditione matrimonium acatholici viri cum catholica muliere, et vicissim, omissis licet necessariis cautionibus, sine graviore discrimine nequeat impediri, atque insuper Ecclesiae utilitati, communique bono expedire videatur, si illud, quamvis vetitum et illicitum, coram catholico parocho potius, quam coram ministro acatholico, ad quem partes facile confugerent, contrahatur, idem catholicus parochus, aliuseve sacerdos eius vice fungens, matrimonio ipsi, materiali tantum praesentia, nullo adhibito ecclesiastico ritu, intersit, perinde ac si partes unice agat meri testis, ut aiunt, qualificati*

QUAER. 9° *Utrum non obtenta dispensatione ab impedimento mixtae religionis, possit assistere Parochus, si lex eius assistentiam praescribit?*

Resp. Illud regulariter non potest fieri, nisi Parochus tanquam magistratus politicus interveniat. Sic *S. Congr. Inquisit.* die 20. Dec. 1838. Attamen SS. Pontifices huiusmodi assistentiam permittere solent ubi necessitas id exigit, prius alioquin omnino requisita utriusque partis promissione de prole in Catholicismo educanda. Ita Pius VII. concessit facultatem Parochis qui in Russia et Germania versantur, assistendi, si cogentur, matrimoniis mixtis absque obtenta dispensatione initis. Praesentia tamen Parochi non impedit, quominus sponsi sic contrahentes graviter peccent. Hoc confirmavit Gregorius XVI.

QUAER. 10° *An Catholicus has nuptias sine dispensatione contrahens, postea volens Sacramentorum particeps fieri, ad ea admitti possit?*

Resp. Affirm. Constat ex citata Epistola Pii VI. ad Card. de Frankenberg, in qua haec habentur: *Ad quod dicimus, dum ille demonstrabit, poenitere se peccaminosae suae coniunctionis, poterit hoc ipsi concedi, modo ante confessionem sincere declaret, procuraturum se conversionem coniugis haereticae, renovare se promissionem de educanda prole in Religione orthodoxa, et reparaturum se scandalum aliis fidelibus datum. Si tales conditiones concurrant, non repugnamus Nos, quominus pars catholica Sacramentorum fiat particeps.*

QUAER. 11° *An Sacerdos Catholicus, salva conscientia, matrimonio assistere possit, si sponsi, ante vel post, matrimonium contrahant etiam in ecclesia protestantica, ritu protestantico?*

Resp. Neg. — Ita *S. Congr. Inquisit.* die 21. April. 1847. (67) (*).

seu authorizabilis, ita scilicet, ut utriusque coniugis audito consensu, deinceps pro suo officio actum valide gestum in matrimoniorum librum valeat referre. Apud Roskovani, tom. 2. pag. 818.

(67) De iis, qui in hisce adiunctis matrimonium sine praesentia parochi celebrant in locis, ubi forma a Conc. Trident. praescripta viget, sic Pius VIII. decrevit in litteris ad Archiep. Coloniensem datis 26. Martii 1830: *Nunc autem per Nostras has Litteras volumus et mandamus ut matrimonia mixta, quae post hac in vestris Dioecibus contrahi contingat, non servata forma a Con-*

cilio Tridentino praescripta, si eisdem nullum aliud obstat canonicum impedimentum, pro ratis et veris connubiis habeantur; prout Nos auctoritate Nostra apostolica matrimonia ea vera ac rata fore declaramus et decernimus.

(*) Accipe responsa data hac die indicata ab Auctore. « Si Parochi interrogentur e contrahentibus vel si certe noverint eos adituros ministrum haeticum, *sacris addictum*, ad consensum matrimonialem praestandum, silere non possunt, sed monere debent sponso de gravissimo peccato quod patrant et de censuris in quas incurrunt. Veruntamen ad gravia praecavenda mala, si aliquo in particulari casu

643. — *QUAER. 12° An calvinistae et lutherani degentes in locis, ubi Baptisma dubium et suspectum est, tamquam infideles habendi sint, ita ut inter catholicos et eos disparitatis cultus impedimentum dirimens adesse censeatur.*

Resp. Sic ad hanc quaestionem ipsa *S. Officii Congregatio* respondit die 17. Nov. 1830.

1° *Quoad haeticos, quorum sectae Ritualia praescribunt collationem Baptismi absque necessario usu materiae et formae essentialis, debet examinari casus particularis.*

2° *Quoad alios qui iuxta eorum Ritualia baptizant valide, validum censendum est Baptisma. Quod si dubium persistat etiam in primo casu, censendum est validum Baptisma in ordine ad validitatem matrimonii.*

parochus non fuerit interpellatus a sponsis, an liceat necne adire ministrum haeticum et nulla fiat ab iisdem sponsis explicita declaratio de adeundo ministro haetico, praevideat tamen eos forsitan adituros ad matrimonialem renovandum consensum an insuper ex adiunctis in casu concurrentibus praevideat, monitionem certo non fore profuturam imo nocituram indeque peccatum materiale in formalem culpam vertendum, tunc sileat, remoto tamen scandalo et dummodo aliae ab Ecclesia requisitae conditiones atque cautiones positae sint... Quod si tandem coram parochi velit renovari consensus, postquam praestitus fuerit coram ministro haetico idque publice notum sit vel ab ipsis parochi notificetur; parochus huic matrimonio non intererit, nisi (servatis, uti supponitur, ceteroquin servandis) pars catholica facti poenitens, praeviis salutaribus poenitentibus, absolutionem a contractis censuris rite prius obtinuerit ».

Eadem die eadem s. C. Inq. respondit aliis propositis dubiis. « Propositis enim hisce dubiis 1° utrum communicatio in sacris existat, si vir catholicus ritu protestantico in ecclesia protestantica matrimonium ineat cum femina protestantica: 2° utrum sacerdos catholicus, salva conscientia, matrimonio mixto assistere illud-

que sollemni benedictione cohonestare possit, si sponsi vel antea vel postea matrimonium ineant in ecclesia protestantica ». Responsum fuit: Quoad 1° affirmative: quod 2° negative. Istud porro est responsum, ad quod directe provocat Auctor.

Eadem s. C. Inq. 17. Febr. 1864. respondit ad Episcopos regni Hannoveriani: « Quotiescumque minister haeticus censeatur *veluti sacris addictus et quasi parochi munere fungens*, non licet catholicae parti una cum haetico matrimonialem consensum coram tali ministello praestare; eo quod adhibeatur ad quandam ceremoniam religiosam complendam et pars catholica ritui haetico se consociaret, unde oriretur quaedam implicita haeresis adhaesio ac proinde illicite omnino haberetur cum haeticis in divinis communicatio ». At cum diversus fuisset propositus casus: « utrum, nempe, catholicus coram proprio catholico parochi cum haetico contrahens, licite possit, urgentibus haeticis, matrimonium hoc ratificare coram ministro haetico, si nulla hinc ritus haetici professio habeatur aut colligatur et quidquid minister haeticus in casu agit, *civilis dumtaxat et politica postulatio* sit et censeatur », ait ibid. eadem s. C. responsum fuisse ad hoc dubium: *affirmative*.

3° Si autem certo cognoscatur nullum Baptisma ex consuetudine actuali illius sectae, nullum est matrimonium.

Eadem die et feria, SS. D. N. Gregorius divina Providentia PP. XVI. in solita audientia R. P. Assessori S. Officii impertita, resolutionem praedictam ab Eminentissimis latam approbavit.

Praefata Decisio innovata fuit ab eadem S. Congreg. Inquisit. die 20. Iulii 1840.

Hinc statuendum videtur:

1° In dubio de valore Baptismi, validitas matrimonii in genere praesumenda est (68).

2° Si agatur de matrimonio inter catholicos celebrando, et una pars certo Baptismo caret, hoc Sacramentum, ut patet, ante matrimonium conferendum ipsi est. Si vero matrimonium iam celebratum sit cum hoc defectu, post Baptismum collatum revalidandum erit.

3° Tandem si sermo sit de haeretico invalide baptizato respectu matrimonii mixti, recurratur ad S. Sedem (69) (*).

PUNCTUM VIII. — De impedimento vis seu metus.

Haec pauca statuenda sunt:

644. — I. Metus *gravis* dirimit certo matrimonium de Iure ecclesiastico, et probabilius etiam de iure naturali (70), ut sequitur a *fortiori* ex dictis *de Contractibus*, t. 1. n. 780.

(68) Imo validitas est retinenda iuxta prius allatum decretum. Dispensare enim tunc Ecclesia censetur, si forte baptisma reipsa validum non extiterit.

(69) Cum hoc matrimonium certe sit invalidum, si separari coniuges nequeant, nec baptismum alter velit recipere, superest, ut quaeratur dispensatio.

(*) Cum socii sectae massonicae censeantur haeretici, quaesitum est, quomodo in eorum matrimoniis parochus se gerere debeat. Respondit C. s. O. 21. Febr. 1883... «Quod attinet ad matrimonium, in quo una pars contrahentium clandestinis aggregationibus *notorie* adhaeret, donec Apostolica Sedes generale decretum hac de re ediderit, oportet ut pastores caute et prudenter se gerant et debent potius in casibus particularibus ea statuere quae magis in Domino expedire iudicaverint, quam

generali regula aliquid decernere. Omnino vero excludatur celebratio Sacrificii Missae, nisi quando adiuncta aliter exigant».

Item Instructio s. C. P. F. ad Episcopos Brasiliae 3. Iulii 1878. pressius decreverat: «In matrimoniis eorum qui sectae massonicae adscripti sunt, *per se* sola passiva assistentia absque benedictione alioque ritu ecclesiastico permittitur, idque si ex denegata assistentia grave scandalum vel damnum oriatur». Secus scilicet et ipsa assistentia esset deneganda. Id tamen pro Brasilia tantum vim legis habet.

(70) Utrolibet iure dirimi dicas, hoc impedimentum dispensationem non admittit, sed necesse est, ut causa metus tollatur. Ita Alexander III. (*C. Cum locum 1. De Spons. et matr.*): *Cum locum non habeat consensus, ubi metus vel co-*

Requiruntur tamen sequentes conditiones, scilicet ut metus incutiatur 1° a causa externa et libera; 2° iniuste; 3° ad finem contrahendi matrimonii.

II. Metus *levis*, etiam iniustus, matrimonium non dirimit (71). Ratio est,

ctio intervenit; necesse est, ut ubi assensus cuiusque requiritur, coactionis materia repellatur.

Idcirco perseverante causa metus, nec per copulam, nec per cohabitationem (haec alias praesumuntur metu extorta) matrimonium convalidatur; durante enim metu sicut matrimonium non potest valide contrahi, sic nec convalidari contractum invalide. Secus dicendum, si prorsus libere et affectu maritali admittatur copula, ut habent communiter DD. post S. Thomam (in 4. dist. 29. q. 1. art. 3. q. 2. ad 2.), vel etiam spontanea sit cohabitatio, quae (*C. Ad id 21. De Spons. et Matr.*) pro consensu ratificatione accipitur. Quo in casu si occultum impedimentum extitit, necesse sane non erit rursus coram parochio consensum renovare ex generali doctrina, quam ex S. Poenitentiarie decretis S. Pii V. auctoritate latis, et S. Congreg. Concilii Declarationibus atque S. Rotae praxi confirmat Benedictus XIV. (*Instruct.* 87. n. 62.).

Non tamen opus est, illud quoque admittere, quod ipse (ibid. n. 69.) quasi Sanchezii (*De Matr.* lib. 2. disp. 36. n. 4.), quem summopere laudat, auctoritate fretus addit, necessarium esse, ut et alter coniux, qui nesciverit impedimentum, de ipso certior fiat, quando novo consensu matrimonium convalidandum est. Nam licet Sanchez id tradat (l. c.) ut *magis probabile*, quando *utriusque* contrahentis consensus invalidus est propter impedimentum, quo uterque ipso iure inhabilis est ad contrahendum; oppositum tamen docet de casu praesenti, quando res est de *solo defectu consensus*, prout etiam fit, quando alteruter contrahentium *ficte* consentiat. Ita ille (*De Matr.* lib. 4.

disp. 48. n. 2.): *Secundo supponendum est, si post matrimonium metu extortum accedat copula sponte habita affectu coniugali, ratificari prius matrimonium, et ex tunc incipere valere, si alter, qui absque metu consenserat, in pristino consensu perseverat. Et ratio est, quia cum non oporteat, consensus esse simul, et consensus illius, qui metum passus non est, fuerit legitimus, solum desiderabatur ad matrimonium consensus spontaneus illius, qui metu consenserat, ut dixi lib. 4. Disputatione 15. n. 2. Sed hic consensus sufficienter exprimitur per copulam, etc., ex Cap. Is, qui 30. De Spons. Ergo ea sequuta ratificatur prius matrimonium. Et eodem modo paulo post (ibid. n. 3.) ratiocinatur de consensu per diuturnam mutuam ac spontaneam cohabitationem expresso, id confirmans ex iuris explicita definitione in *C. Ad id 21. De Spons. et Matrim.* Quocirca ista Lamberlinii opinio posthabenda est, utpote non modo fundamento destituta, sed etiam iuris canonici dispositionibus a Sanchezio allegatis opposita.*

(71) In dubio an metus censendus sit *gravis*, communis doctrina est, iudicandum pro valore matrimonii, tum *quia matrimonii causa favorabilis est*, tum *propter reverentiam Sacramenti*, ut ait Laymann (lib. 5. Tr. 10. p. 2. c. 5. n. 4.): Quo spectat illud Innocentii III. (*C. Licet 47. De Test. et Attest.*): *Tolerabilius est, aliquos contra statuta hominum dimittere copulatos, quam coniunctos legitime contra statuta Domini separare.* Vid. Schmalzgr. (lib. 4. tit. 1. n. 432.).

Dissidium autem DD. de metus reve-